

KÖLTŐ A ZÚRZAVAR KORÁBAN

B É K É S M Á R T O N

A cím nem parafrázis, hanem idézet, pontosabban verscím: így ültette át magyarra Szabó Lőrinc a példaképe, a misztikus-profetikus Stefan George *Der dichter in zeiten der wirren* című, 1921-ben megjelent költeményének címét. Így kezdődik:

A költő, mondják, csendesebb korokban,
szárnyas gyermek, ki szelid álmokat zeng
és szépíti a munkás köznapot.
De ha vihart forralnak a bajok
s hangos pörölyvel kopogtat a sors,
mint zord érc zeng s nem értik szavát...

Ákos: *Metropolis* (2024)

Hát, igen. Az apokaliptikus felhangú költeményben a költőpróféta/prófétaköltő szavára nem hallgatnak („Minek / ide mennyei hang, ha nincs fül a / leglaposabb élére sem? minek / ide szellem, ha nincs más közös ösztön, / csak a vályúé?”), és menetrendszerűen be is következik a vész. A költő azonban fáradhatatlanul „őrzi a velőt és / csirát, hogy ne rothadjon, meg ne fuljon, / szítja a szent tüzet, mely tovaszökken / s életet gyújt, ősök könyveiből / ő hozza a biztos ígéretet”, és egy új nemzedék révén vezérletével „mindaz, aki egynyelvű, kezét fog / és a romlás ellen fegyverkezik”.¹ Így szól az évszázados parabola. Kortársunk, Ákos, Kovács Ákos, önmeghatározása szerint költő, dalszerző, énekmondó. Bővítsük: bárd, igric, azaz történetmondó, aki a közösség közös történetét meséli folyvást, ugyanakkor ihletett költő is, sőt a veretes szótól nem félve: vátesz. Sorai ugyanis profetikusak; önnön maga mondja egy interjújában, hogy „*Az utolsó békeév*” című dal 2021 októberében jelent meg először: azonnal rám is ugrottak, hogy miért kell riogatni az embereket a háborúval, mi ez a nyavalygás – alig négy hónappal később tört ki az értelmetlen öldöklés.” Előre tudta, megérezte, benne volt a levegőben? – vagy inkább arról van szó, hogy általa tört felszínre a kor érzete. A 2010-es évekre – a koronavírus megelőző, ukrajnai háború előtti időszakra – már most úgy emlékezünk, mint a száz évvel ezelőttié az 1914-et megelőző „boldog békeidőkre”. Hányszor mondjuk, ha valaminek az idejét hozzátétőlegesen meg akarjuk határozni, hogy „a vírus előtt” vagy „a háború előtt” történt. Bizony-bizony, az utolsó békeévben voltunk annak idején.

KORSZELLEMDÉZÉS

A Kossuth-díjas dalszerző, énekes, zenész, író és rendező 2024 őszén, 57 éves korában, harminchat éve tartó dalszerzői-előadói munkája összegzéseként adta ki élete első dupla stúdióalbumát. Ákos utoljára 2019-ben jelentkezett új stúdióalbummal, mely után jelent meg több koncertlemeze, EP-je és filmzenéje, de nagylemezre fél évtizedet kellett várni. Megérte, hiszen rendkívül

¹ A továbbiakban minden idézetben belüli, dőlttel szedett kiemelés a szerzőé. (A szerk.)

konceptiózus, összefoglaló jellegű, egyszerre vissza- és előretekintő, **az Ákos-életmű szempontjából grandiózus, a magyar könnyűzene történetét tekintve pedig megalitikus anyag született.** A *Metropolis* című dupla stúdióalbum archeofuturisztikus, hiszen a többnyire posztapokaliptikus zeneesztétikájú, disztópikus szövegű jövőképből egy olyan új élet sarjadását hordozó remény bontakozik ki, amely az ősi erények mentén rendezkedik be. Nehéz is eldönteni, hogy a nagylemez a távoli (?) jövőből szól hozzánk, vagy a régmúlt visszatérését készíti elő. A két részre, a gitárdomináns északi és a szintis hangzású déli oldalra osztott két CD összesen 22 dalt tartalmaz. A korongokon vannak már ismert dalok, mint például *Az utolsó békeév*, a *Fel a szívekkel*, az *Ember maradj* vagy az azonos című kisjátékfilm főcímdala, a *Magunk maradtunk*. Új szerzemény többek között az albumcímadó *Metropolis*, a különös – értelem-szerűen még a nagy 2025. januári tűzvész előtt keletkezett – *Kalifornia*, a Passió képeit idéző *Golgota* vagy a slágerszerű *A tükör*. Egy kivétellel minden dal saját szerzemény, ebben az esetben Leslie Mandoki *A Memory of Our Future* című albumán megjelent, Ian Anderson fuvalázásával díszített dal újrhangszerelt és magyarra átirrt verziójáról van szó, címe hatásosan kifejező: *A világ peremén*.

Ellenmetropolisz

A világ első meghatározó, műfajteremtő tudományos-fantasztikus nagyjátékfilmje a Fritz Lang által rendezett és 1927-ben bemutatott fekete-fehér expreszszionista alkotás, a *Metropolis* volt. A weimari korszak zavaros körülményei közepette keletkezett, azokat is tükröző alkotás számolt a gépesítés negatívumaival, az osztályharcra és az urbanizációval, így nem csoda, ha címét arról a hatalmasra nőtt városról kapta, melynek felszíni világában a kiváltságosok élvezik a technológia áldásait, az alvilágban tengődők pedig fellázadnak az embertelen rend ellen. A film története – figyelem! – 2026-ban játszódik. Minden joggal idézheti akár e klasszikus mozi címét is Ákos zseniális alkotása; korunk veszélyei mellett a kitörés esélye itt is megjelenik. Az A lemezen előbbiek között említett meg a háború, a nemváltás, a közösségi média árnyoldala és a nihilizmus, az utóbbit támasztja viszont alá a biohumanizmus, az istenhit és a hagyományos életrend kereteinek megőrzése.

Mert nézzük csak! Rögtön az albumnyitó *Ember maradj* nagyon világos üzenetet hordoz: lágy dallamokkal aláfestve szelíd hangon halljuk, hogy „mind-egy, minek képzeled magad / Csak ember maradj”, és miközben az a sor, hogy „Mindenki szakért és beszél / Életveszély” egyértelműen az elmúlt évek permanens válságára és annak vámszedőire utal, az mégiscsak reményteli, hogy a Költő szerint

A magamfajta tán nem is éri meg
De hatalmas vihar közeleg
Mégis maradnak itt öregek, gyerekek
Akikben újra magamra ismerek.

Ezt a perspektívát viszi tovább a *Fel a szívekkel* is, amelyben az izgalmas rockalapra és a sötét hangulatra kiválóan illeszkedő hang súgja el, hogy „Ez a divatos eszme / Mindent tönkretehetne”, de aztán – mintha hirtelen kisütne a nap – mintegy az égből szól a szózat, hogy

Új napra ébredni kell
Fel a szívekkel
Jól tudja, kit hívjon
Mindenki kell
Látod
Új fénnel lángol a jel
Fel a szívekkel.

Anélkül, hogy az A oldal többi szerzeményén is részletesen végi mennénk (pedig zeneileg és szövegvilágát tekintve nagyon is illő lenne), ki kell emelni a sodróan slágerszerű harmadik dalt, benne olyan ironikus sorokkal, minthogy „Se bűn, se bűnhődés / Csak ócska nyűglődés”, vagy hogy a „Művésznő melle új / Fék nyúz és ellensúly” (*Csak énekelj*); aztán az egyszerre klubzenés és *raggae* hangzású negyediket, amely úgy kezdődik, hogy „Hová lett a fényed, Napnyugat? / Néha idézzük arcodat”, azzal folytatódik, hogy „azt mondják / Nem érint senkit a Passió ma / Pedig létezik néhány axióma”, majd úgy végződik, hogy „Nem vált parancsszóra / A kromoszóma” (*Kékből rózsaszín*); vagy azt az ötödiket, amely bölcsen nyugodt lírájával, himnikus énekhangjával és fokozatos ritmusával varázsol el (*A tükkör*); továbbá a hatodikat, amely *hardrock-country*s hangzással dolgozza fel a klasszikus út-tematikát (*Útközben*); és még a líraian lassú hetediket, amely az életciklusok és a törvényszerű elmúlás köré szerveződik, mégis *emberfelettien* megnyugtató (*Nem én döntök*); esetleg a témát részben folytató szomorkás nyolcadik felvételt, ami életbölcseességnek is beillik: „Bárhogy mulattunk / Magunk maradtunk” (*Magunk maradtunk*).

Az első korong kilencedik száma igazi keresztény tanúságtétel (*Golgota*), olyan, Ákosra jellemzően fesztelenül előadott drámai mondanivalóval, mint például, hogy „itt tanított a nép között / De a hatóságokkal ütközött”, és az egyértelmű üzenettel, mely szerint „nincs más támasz, mint a kereszt”, közben pedig a felejthetetlenül erős refrénnel:

A jelen felett már lángol a Golgota
Vedd a keresztet, de magadat vidd oda
Az út mellett végig röhögő fejek
Vajon miért jutott nekik csak ilyen kis szerep.

A tizedik dal nem más, mint a futurisztikusan ritmusos, újramevert és Ákos által magyar szöveggel ellátott Mándoki-szerzemény, egy fojtott légkörbe helyezett korkritika („haladó szellemű szakbarbár”, „a közösséget tépi a közösségi média”), azzal a metafizikai feloldással, hogy „Mindig hinni, hogy mindig hinni kell”. Ennek az utolsó előtti felvételnek a telitalálatot érő címválasztását – még egyszer: *A világ peremén* – viszi tovább a teljes paroxizmusba a tizenegyedik dal, az elején már szintén szóba került *Az utolsó békeév*. Az A oldal utolsó felvétele – zene, hang, szöveg tekintetében egyaránt – sötéten sejtelmes, felvonulnak benne a szobordöntögetések, a *cancel culture*, hogy „nem mind-egyik színű élet számít”, az egyik oldalon az elvallástalanodás, a másikon az iszlamizáció, s már címében is a háború előérzete uralkodik. Az elementáris, megdöbbentő kompozíció rövid-tömör soraival mintegy összefoglalja az egész első CD mondanivalóját: „Mi csak ülünk a kultúra romjain / Csodálkozunk, mintha volna min”. Ebből a dalból érthető meg igazán, hogy **Ákos komplex dalait azért nehéz interpretálni és pontosan kontextualizálni, mert a szöveg, a zene és az énekhang egységén túl mélyükön költően megfogalmazott metafizikai dimenzió honol**, amely egyszerre előérzet és utóhang.

A Város másik oldala

Folytatva a nagyváros-tematikát és mindent, amit ez képzeletünkben évezredek óta felidéz (Bábel tornya = Babilon, Róma bukása, *Metropolis*, a *Star Wars* bolygóvárosa, Coruscant, a *Szárnyas fejvadász* 2019-be helyezett Los Angelese, *Az éhezők viadalából* a Kapitólium), a dupla album B oldalának első száma (*Necropolis*) után rögtön a címadó szerzemény (*Metropolis*) következik. Az előző korongról is ismerős „képernyőmagány” mellett ezen felvonul a globalizáció, a prezentizmus, a világdiktatúra réme, de három alkalommal is a szerelem, valamint az égre nyitott földi élet értelme.

A futurisztikus hang – zenei és szöveges értelemben egyaránt – még erőteljesebben folytatódik; az ismétlődő „metropolisz–nekropolisz” szópáron túl teljesen instrumentális első szám után szünet nélkül következik a második, amelyik a legjobb *sci-fi*k *soundtrack*jeit idézi, szövege pedig látványvilág-számba megy:

Babilon és Róma
 Hízik már pár évezred óta
 Forr az álmok nagy kohója
 Kijelölt fejlesztési zóna
 Letarol, bekerít mindent szépen
 Üvegből, betonból épült éden
 Hűvös neonfények tűzében
 Mindegy, hogy nap vagy éj múlik éppen.

Roppant tablóban vonul fel a 21. – és a 19., meg a 20. – század emberének globális metropoliszra vonatkozó primordiális félelme, amikor is „A századok közt eljön az utolsó / Mire egyetlen hatalmas város lesz a bolygó”, az elszigetelt közvetítettség, azaz „Ütemek dallam nélkül / A képernyő elsötétül”, végül a transzhumán rettenet, ahol „egyre gépiesebb az ember / Egyre emberszerűbb a gép” – ez az **egzisztencialista technológiakritika legpontosabb magyar megfogalmazása** (*Metropolis*). Ennek szeleteit bontja ki a második CD negyedik száma (*Képernyőmagány*), amely szövegileg-zeneileg a megszokottakhoz hasonlóan ügyesen-játékosan építkező erőteljes korszellemkritika, mégpedig az internetes nyilvánosság negatív oldalára fókuszálva; itt uralkodnak ugyanis a „Képernyőmagányban üzött intrikák, / Bösz indulat tüzelte, gyilkos szócsaták / És billentyűk felett izzó hitviták / Mind elcsodálkozunk, hogy ég a fél világ”. A gyűlöletkommentelő kisszerű banalitása ugyanúgy bemutatattatik, mondván, „Vacsorát ad, rámol, forró kádfürdőt ereszt meg / Mesét mond a gyerekeknek, aztán végre kommentelhet”, mint lesújtó oktalansága, hiszen „Irháját menti, saját sérelmét torolja / Be nem vallja senki, ennyi az ellenszenv motorja”. Hasonló nyomon jár az üveges hangzású, visszhangos hatodik darab az idő összeomlásáról, egy világról, melyben „az ösztönök őrei alszanak / A jelen felizzik, elragad” (*Állandó pillanat*). A *Mad Maxet* eszünkbe juttató hetedik dal azt részletezi tovább, hogy „Minden emberi ellen / Tör ez a szellem”, benne „Örök szükségállapot / Tudod, a klíma, meg a vírusok”, aztán hogy „Vonaglanak betűszavak / Szeretnék a lányod, fiad” és mert „nincs határ ma / De gyilkos a láрма” (*Több nem is kell*). A globális kulturális homogenizációról szól ironikusan a nyolcadik, ez a klasszikus szintipop dal (*Kalifornia*), benne olyan kiszólásokkal, mint hogy „Nehéz nem látni az idők jelét”, és „Persze jó a progresszió, de van még pár buktató”. A refrén valóban félreérthetetlen:

Az egész világ legyen Kalifornia
 Az ötletnek persze még ki kell fornia
 Mindenhova kell egy kis Amerika
 Az egész világ legyen Kalifornia.

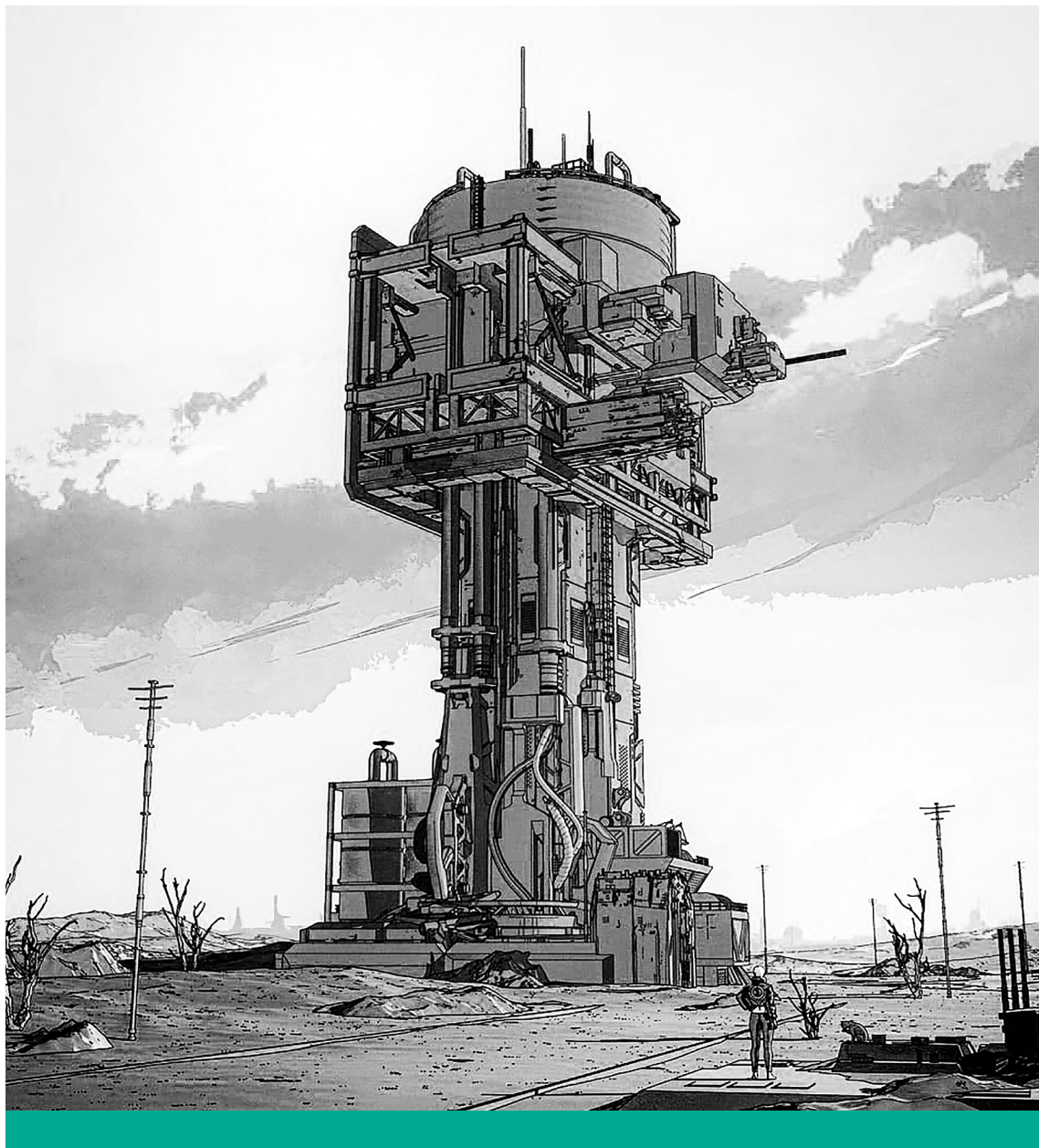
Itt van a B oldalnak a bonanzás idők indusztriális *new wave*-jét idéző harmadik (*Kegyetlen szerelem*) és az örök férfi–nő kérdést azzal a kijelentéssel, hogy „Csak azért, mert nem tetszik egyik-másik része / Nem mondhatok nemet az Egészre” feloldó ötödik száma (*Marionett*); aztán kilencedik felvétele, ami az egyik legmélyebb magyar vers/dal a szerelemről, benne a nemi szerelem metafizikájának beteljesedésével („Aztán a láva elborít / Ha majd a combod megszorít” – *Bolondulásig*); végül az ez utóbbit csúcsra juttató tizedik, olyan – szavakban és ritmusban egyszerre pulzáló – elnyújtott *flowsorozat*okkal, hogy „Én adok mindent, te meg add magad” és „Ahogy pirul az arc, és a fej szédül / Egy mástól mindenki megszépül” (*Nem várhatunk*). Utóbbi a legszebb sor a B korongon vagy talán az egész dupla albumon, aki leírta, az az emberi lét egész alapszerkezetét a legmélyebb dimenziójában képes volt átérezni és meg is fogalmazni.

A záródarab a hol gomolygóan, hol orgonatisztaságúan transzcendens *Égbekiáltó* (*De profundis*), amely voltaképpen bensőséges ima, ami teológiai érvénnyel szól a paradicsomi állapotról („A teremtés küszöbén / Örök szélcsend volt / Az égbolt fölénk hajolt”), az isteni eredet megrontásáról („az elrendelés szerint / Ami önmérsékletre int”, ám „Hitvány ezüstökért / Elárultuk a vért”), a reá kiszabott büntetésről („az elhízott városok alatt / Már izzik a futóhomok”),

Üzenet a jövőből – A Metropolis
(rend. Fritz Lang, 1927) című
német sci-fi moziplakátja
(IMDB)

a fordulóponton pedig a bűnbánásról („Kérlek, oldozz fel / Mert más már fel nem emel [...] Ide a te igéd ereje kell”), végül a mennyei feloldozásról-megváltásról („És felragyog újra a kert”). Az utánozhatatlanul egyedülálló ákosi dimenzió itt is megszólal, mégpedig Az *utolsó békeév* sejtelmét visszaidézve, amikor meghalljuk, hogy „Ahogy felbomlik a világ / Ott a távolban – vagy itt a szomszédban? / Már tűz lobban”.

Toronyiránt –
Magányos őrüllomást
ábrázoló képregénygrafika
(*TheBakaArt X-oldal*)

DUPLACSAVAR

George Orwell, mint az köztudott, 1948-ban írta *1984* címmel megjelent negatív utópiáját, amely cím egyrészt a közeljövő perspektíváját nyújtotta, másfelől pedig bizonytalan időbe helyezte a könyv eseménytörténetét, hiszen az évezred és az évszázad reális számának megtartása után az évtizedet és a hozzá tartozó évet egyszerűen fölcserélte. A kultikus regény erős politikai *sci-fi*, hiszen a totalitárius AngSzoc-rezsim hétköznapijait élő főhőse a nyelv visszamenőleges átírásával foglalkozik, mígnem maga is tévútra kerül. A regényre utalva sokszor mondják, hogy nem forgatókönyvnek, hanem figyelmeztetésnek készült; ezzel rokon **a dupla album duplacsavaros alcíme: *Make Orwell Ficton Again*, amely ugyanúgy a két lemez disztópikus témaválasztására és hangzására utal, akárcsak a műremekszámbe menő, gazdagon illusztrált, könyvszerű tok posztapokaliptikus vizuálja.** A modern magyar zenetörténet önmagában sem nagyon felülértékelhető teljesítményét Ákos a költeményfolyamként is olvasható szöveggel, valamint egy olyan különleges látványvilággal/világlátvánnyal tetézte, amelyek együttesen páratlan ösztönművészeti formát és tartalmat nyújtanak. Ez a nagymestermű nemcsak korunk tükre (persze az is, ami önmagában sem kevés), hanem új *Zeitgeist*teremtés. ■